

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/76662>

Please be advised that this information was generated on 2020-09-20 and may be subject to change.

Column

Gedwongen baan werklozen leidt tot verdringing

*Maarten Wolbers**

Een meerderheid van de Tweede Kamer stemde onlangs in met het plan van minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Piet Hein Donner om werklozen die langer dan een jaar een werkloosheidsuitkering ontvangen, vanaf 1 juli 2009 te verplichten elke aangeboden baan te accepteren. Ook als deze onder het eigen opleidingsniveau is. Als voorbeeld in het kamerdebat werd genoemd de hoogopgeleide ingenieur, die maar tomaten moet gaan plukken in de kassen. Het is een slecht doordacht plan, dat alleen maar averechts werkt. Kern van het probleem is dat laagopgeleiden, die toch al de meeste hinder ondervinden van de snel verslechterende werkgelegenheidssituatie in Nederland, nog meer gedupeerd raken als gevolg van verdringingseffecten op de arbeidsmarkt.

De arbeidsmarktpositie van laagopgeleiden is op verschillende fronten slechter dan die van hoogopgeleiden. Dit geldt niet alleen voor de beloning van laagopgeleiden, maar ook voor hun kans op werk. Algemeen bekend is dat laagopgeleiden sneller hun baan verliezen en minder gemakkelijk (weer) aan het werk komen. Dit uit zich in een hogere werkloosheid onder laagopgeleiden dan hoogopgeleiden. Het verschil in werkloosheid wordt nog eens vergroot wanneer macro-economische omstandigheden ongunstig zijn, zoals nu in Nederland en veel andere landen het geval is als gevolg van de kredietcrisis en de daaruit ontstane economische recessie. Voor een deel komt dit, doordat bij een teruglopende productie in met name de industrie (denk bijvoorbeeld aan de auto-industrie) tal van laaggekwalificeerde arbeidsplaatsen overbodig worden. Het treft hier laagopgeleiden, omdat vooral zij in deze sector van de arbeidsmarkt werkzaam zijn en het gemakkelijkst ontslagen kunnen worden (door lagere ontslagkosten en veelal tijdelijke contracten). Voor een ander deel is dit het gevolg van verdringing op de arbeidsmarkt van laag- door hoogopgeleiden. Wanneer de algemene werkgelegenheidssituatie verslechtert, dan hebben hoogopgeleiden de neiging om, als zij geen passende baan kunnen vinden, een baan onder hun niveau te accepteren. Daarmee drukken zij lager opgeleiden uit de oorspronkelijk voor hen bedoelde banen. Overscholing en verdringing zijn dan een feit. De laagst opgeleiden zijn uiteindelijk de dupe van dit neerwaartse verdringingsproces. Zij kunnen immers niet uitwijken naar nog lagere banen (lager dan laag bestaat niet). Hen rest helaas niets anders dan een plekje langs de zijlijn van de arbeidsmarkt. Hierin schuilt nou precies het probleem van het plan van de minister: het wakkert het proces van cyclische verdringing aan! In plaats van dat laagopgeleiden worden geholpen de huidige economische recessie te overleven, wordt het hen extra moeilijk gemaakt. Hun toch al zwakke arbeidsmarktpositie wordt verder ondermijnd door de toegenomen concurrentie met hoger opgeleiden. Onderzoek bevestigt dit. Gevonden is dat de positieve invloed van een hoog werkloosheidscijfer op de kans om de arbeidsmarkt via werkloosheid of inactiviteit te verlaten, het grootst is voor laagopgeleiden.

Maar ook voor de hoger opgeleiden is het werkloosheidsplan van minister Donner geen oplossing. Het betekent dat hun investeringen in het onderwijs op de korte termijn niet worden terugverdiend. Het kan jongeren er zelfs van weerhouden om verder te

* Maarten H.J. Wolbers is verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen en is in 1998 gepromoveerd op een proefschrift over diploma-inflatie en verdringing op de Nederlandse arbeidsmarkt.

studeren, wat in strijd is met de veronderstelde behoefte aan meer hoogopgeleiden in een kenniseconomie. Het is in dit opzicht tekenend dat in dezelfde periode als toen het plan van de minister steun kreeg in de kamer, in de krant bericht werd over een toegenomen angst onder studenten om een grote studieschuld aan te gaan. Bovendien kan worden aangenomen, dat hoger opgeleiden op zoek blijven naar een beter passende baan en dat zij, zodra de economie weer aantrekt, massaal hun overgeschoolde positie opgeven voor beter passend werk. Hoewel dit toont dat verdringingseffecten van tijdelijke aard kunnen zijn, zorgt het voor werkgevers op dat moment voor directe problemen in de personeelsvoorziening. Ook op de langere termijn heeft overscholing nadelige gevolgen. Uit eigen, nog niet gepubliceerd onderzoek is gebleken dat werknemers die starten in een baan onder hun niveau, een grotere kans hebben om tijdens de latere beroepsloopbaan overgeschoold (maar ook zonder werk) te zijn dan degenen die bij aanvang op de arbeidsmarkt direct passend werk vinden.

Wat is dan wel een oplossing voor de oplopende (langdurige) werkloosheid? Stop liever alle energie in scholingsactiviteiten voor (laagopgeleide) werklozen. Het helpt hen snel(ler) weer aan de bak te komen en voor de langere termijn inzetbaar te houden voor de arbeidsmarkt. Daarnaast is het een enorme stimulans om de gewenste kennis-samenleving daadwerkelijk gestalte te geven. Maak van de huidige crisis een deugd door een flinke duw te geven aan het streven van een levenlang leren. Begin daarbij dus bij de werklozen, die gezien hun situatie zonder baan blijkbaar de meeste behoefte hebben aan bij- en/of omscholing.